

**„Mój plan na przyszłość” – rehabilitacja
i wyrównywanie szans edukacyjnych osób
z autyzmem.**

Spis Treści

Wstęp	3
Rozdział I. Projekt edukacyjny, jako metoda nauczania.....	6
1. Definicja projektu edukacyjnego	6
2. Istota metody projektów.....	8
3. Etapy pracy metodą projektów.....	11
Rozdział II. O projekcie	14
1. Charakterystyka projektu	14
2. Cele projektu	15
3. Fazy projektu	17
4. Realizacja zadań	18
Rozdział III. Ewaluacja	27
Podsumowanie.....	28
Bibliografia.....	30
Załączniki.....	31

Wstęp

Radosne, prawidłowo rozwijające się dziecko, to w latach późniejszych kreatywny i samodzielny dorosły. Jednak by do tego doszło proces ten wymaga wysiłku rodziców, następnie nauczycieli, niejednokrotnie terapeutów i wielu innych osób, które mają pośredni bądź bezpośredni wpływ na rozwój potencjału dziecka. Współczesny świat nie zawsze sprzyja harmonijnemu rozwojowi dziecka. Na ten rozwój ma wpływ wiele czynników: sytuacja rodzinna, rozwój psychofizyczny, a także środowisko szkolne, które ma ogromny wpływ na wychowanie i edukację dziecka. Rodzina jest szkołą życia przede wszystkim społecznego, to właśnie tutaj dziecko nabywa doświadczeń, które mają odzwierciedlenie w przyszłości. Inne czynniki mające wpływ na rozwój dziecka, to niewątpliwie jego uwarunkowania psychofizyczne, a w szczególności choroby ośrodkowego układu nerwowego, obniżony poziom możliwości umysłowych, ale także zaburzenia somatyczne. Te wszystkie czynniki oraz skuteczne wspomaganie rozwoju dziecka w szkole mają niewątpliwie wielki wpływ na rozwój dziecka, na jego umiejętność nabywania wiedzy i opanowywanie technik uczenia się.

Życie w nieustannym biegu powoduje, że wciąż na nic nie mamy czasu, przez to często zapominamy, iż proces kształtowania jednostki, tym bardziej jednostki z obniżonym poziomem sprawności umysłowej czy specjalnymi trudnościami edukacyjnymi wymaga długofalowego i przemyślanego działania ze skutkami tych decyzji w przyszłości. Działania te powinny być wdrażane już w domu rodzinnym, który jako pierwszy powinien zaspokajać potrzeby dziecka związane z rozwojem fizycznym, psychicznym, emocjonalnym czy społecznym. Są to najprostsze zabawy, naśladowanie, bliskość emocjonalna i otoczenie dziecka opieką we wszystkich sferach jego rozwoju. Jednak w dalszej przyszłości ważne jest także, aby otoczyć takie dzieci opieką poza ich rodzinnym domem. Zadania te spełnia szkoła, placówki oferujące wczesne wspomaganie rozwoju, gabinety terapii sensorycznej, grupy terapeutyczne wraz z szeregiem specjalistów. To ich zadaniem jest pomóc w rehabilitacji dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz wspierać rodziców, którzy stoją przed trudnym zadaniem macierzyństwa.

W związku z tym, że obecnie dzieci, ale i młodzież dorasta w rzeczywistości, która nieustannie i w zastraszającym tempie zmienia się na ich oczach, przed rodzicami, nauczycielami i terapeutami stoi ważne do zrealizowania zadanie, mianowicie muszą oni nieustannie dokonywać refleksji nad stosowanymi przez nich metodami i technikami pracy z dziećmi. Dostępność dzieci do wszelkich zasobów multimedialnych, sprzętów elektronicznych, bombardowanie ich ogromną ilością bodźców audiowizualnych powoduje, że wykorzystywane przez dorosłych metody wychowawcze są często niedostatecznie dobre, słabo skuteczne lub mało atrakcyjne dla naszych podopiecznych. Okazuje się więc, że w obecnym świecie dzieci coraz częściej potrzebują wykorzystania w nauczaniu nowatorskich metod i technik pracy. Szczególnie jeżeli dotyczy to tych podopiecznych, którzy mają trudności ze względu na różnorakie deficyty rozwojowe. Stąd też, wychodząc naprzeciw wymagającym czasom na horyzoncie pojawiają się metody aktywizujące, które może są bardziej wymagające i absorbujące zarówno dla dzieci jak i opiekunów, ale przynoszą wymierne efekty w edukacji i rehabilitacji dzieci.

Praca w szkole daje nauczycielowi dużo możliwości bez względu na to czy jest to szkoła masowa, czy integracyjna. Zastosowanie odpowiednich technik nauczania ma prowadzić do wspierania wszechstronnego rozwoju uczniów i usprawniania dysfunkcji tych podopiecznych, którzy sami nie sprostają stawianym im wymaganiom. Ważne by nauczyciel wykazywał się kreatywnością oraz przede wszystkim empatią i chęcią pomocy dzieciom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, aby w przyszłości w miarę samodzielnie mogli funkcjonować w społeczeństwie. Aby zamierzenia te mogły się spełnić potrzebne jest zastosowanie metod innowacyjnych, które pozwalają na pewną elastyczność, ale też kreatywność i dowolność w doborze treści edukacyjnych. Jednym z przykładów takiej praktyki jest praca metodą projektów, która w ostatnich latach cieszy się wielkim zainteresowaniem. Jest to jedna z ciekawszych form pracy z uczniami na każdym poziomie edukacyjnym. Wyzwała ona w uczniach samodzielność w kierowaniu własnym uczeniem się i zdobywaniem wiedzy. Rola nauczyciela sprowadza się tutaj do funkcji wspierającej i kierującej na właściwy tor. Taki sposób i zdobywania erudycji pozwala uczniowi poznać siebie bardziej, wymagać od siebie więcej oraz ma wpływ na kształtowanie się umiejętności interpersonalnych i społecznych dziecka.

Tak narodził się pomysł na wdrożenie i realizację projektu edukacyjnego „Mój plan na przyszłość”. Niniejszy projekt jest ukierunkowany na rehabilitację i wyrównywanie szans edukacyjnych Tomasza (7 lat), u którego stwierdzono autyzm wczesnodziecięcy. Żyjemy w czasach gdy, na szczęście coraz więcej mówi się

o autyzmie, coraz częściej słyhać o kampaniach informacyjnych na ten temat. I chociaż to ciągle jeszcze zbyt mało, to jednak postanowiliśmy zwrócić naszą uwagę bezpośrednio na pomoc i terapię dziecka z ASD. Wydaje nam się, że taki projekt mimo wszystko przyniósłby więcej korzyści, a przynajmniej dla konkretnego dziecka, które nie oczekuje od nas uświadamiania innych, ale jak najszybszego wsparcia w niwelowaniu deficytów rozwojowych. Nasz projekt zakłada pracę z konkretnym dzieckiem, podczas której będziemy chcieli także „przemycić” treści dotyczące relacji i współpracy z innymi dziećmi oraz zasad funkcjonowania w grupie. Każde z zaplanowanych w projekcie działań będzie stanowić odrębny temat do przepracowania z dzieckiem na zajęciach indywidualnych raz w tygodniu – każdorazowo po 50 minut. Czas trwania projektu -10 tygodni.

Tomasz jest miłym i pogodnym chłopcem. Dokonując analizy orzeczenia, które udostępnił nam rodzice Tomasza oraz po obserwacji chłopca zauważyliśmy, że ma on spore problemy w rozumieniu sytuacji społecznych oraz inicjowaniu kontaktu. Zauważalne są u niego nieadekwatne zachowania emocjonalne w danej sytuacji, które należałoby korygować i wyciszać. Ale przede wszystkim chłopiec potrzebuje wsparcia w usprawnianiu wszystkich obszarów dysfunkcyjnych, które sprawiają mu trudności, a są nieodłącznym elementem samodzielnego funkcjonowania człowieka. Na podstawie analizy orzeczenia dziecka wiemy, że chłopiec ma trudności w funkcjonowaniu emocjonalnym i poznawczym. Największe opóźnienia w rozwoju chłopca dotyczą naśladowania, percepcji, czynności poznawczych i komunikacji. Trudności sprawiają chłopcu zadania wymagające koordynacji wzrokowo-ruchowej, angażujące motorykę małą. Dziecko ma także problem z kontaktem dialogowym i skupieniem uwagi. W zabawie występują stereotypy, ograniczona spontaniczność oraz zauważalny jest brak teorii umysłu. Zaburzony jest kontakt wzrokowy, postawa ciała i gestykulacja. Chłopiec ma problemy z odczytywaniem emocji oraz z angażowaniem się w relacje i podtrzymywaniem kontaktów społecznych. Ma także trudności w tolerowaniu zmian w porządku dnia i rutynowych czynnościach.

Biorąc pod uwagę zalecenia wynikające z orzeczenia PP-P oraz sugestie rodziców i pracujących z Tomaszem terapeutów postanowiliśmy zaplanować szereg działań, które w naszej ocenie będą pomoce w kształtowaniu umiejętności społecznych: nawiązywania relacji, wyrażania uczuć, adekwatnych zachowań, wprowadzaniu kodeksu norm i zasad, doskonaleniu umiejętności samoobsługowych. Dzięki wykorzystaniu metody projektu i zaplanowaniu różnorodnych sytuacji chcemy wspierać Tomka w jego rozwoju funkcji

poznawczych, wzbogacaniu życiowych doświadczeń, a także w rozwoju mowy i umiejętności komunikowania się.

Rozdział I. Projekt edukacyjny, jako metoda nauczania

1.1. Definicja projektu edukacyjnego

W literaturze spotykamy wiele różnych definicji projektu. Czym zatem jest ta metoda, skąd pochodzi i kto ją zapoczątkował? Wszyscy pedagodzy są zgodni co do jednego pochodzenia owej metody. Jej początki przypadają na pierwszą połowę XX wieku w Stanach Zjednoczonych. Termin „projekt” do pedagogiki wprowadził Charles Richards przed 1900 rokiem. Był on wtedy postrzegany jako działalność uczniowska i nastawiona na wykonanie konkretnego produktu. Natomiast innego zdania był John Dewey. Był on krytycznie nastawiony na pogląd dotyczący tego, że metoda projektu miała być uważana jako celowa działalność bez roli nauczyciela. Podkreślał ważną rolę nauczyciela, który to powinien być cały czas przy dziecku. Metoda miała ważną rolę do odegrania w harmonijnym i wszechstronnym rozwoju uczniów. Naczelnym celem w pedagogice Deweya była praca zespołowa uczniów.¹ W wyniku różnych spostrzeżeń odnośnie metody projektów i jej zadania, próbę jej zdefiniowania i usystematyzowania dotychczasowych poglądów podjął się uczeń J. Deweya - William H. Kilpatrick, który pisał tak: „metoda projektów to planowanie i planowe działanie w środowisku społecznym oraz przyjmowanie odpowiedzialności za skutki wynikające z realizacji własnych planów”.² Zatem projekt jest to planowe działanie, które rozwija wszystkie strony życia i prowadzi do samodzielnego rozwiązania problemów praktycznych, ale także uczy ponoszenia odpowiedzialności za swoje działanie. W Polsce propagatorką metody projektu była niewątpliwie Wanda Dzierzbicka, natomiast od roku 1989 metoda projektów rozpowszechnia się za sprawą Centrum Edukacji Obywatelskiej.³

Autorzy Nowego Słownika Pedagogiki Pracy o metodzie projektu piszą tak: „metoda projektów na przedsięwzięciu przez grupy uczniowskie opracowania, zaplanowania i zaprojektowania, a następnie realizacji wykonania projektu. (...) Jej zalety polegają na organizowaniu samodzielnej pracy uczniów w obmyślaniu projektu

---

¹ J. Nawój – Połochańska, *Metoda Projektu w Doradztwie Zawodowym*, Wyd. Difin SA, Warszawa 2018, s. 57.

² Mirosław S. Szymański, *O metodzie projektów*, Wyd. Żak, Warszawa 2010, s.35.

³ Ośrodek Rozwoju Edukacji, *Projekt edukacyjny jako metoda*, [online] <http://www.ore.edu.pl/stronaore/phocadownload/EFS/projekt%20edukacyjny%20jako%20metoda.pdf>, [dostęp: 05.05.2013r.]

i jego realizacji, przygotowaniu przez to i rozwinięciu umiejętności samodzielnej pracy, a jednocześnie zespołowości. (...) Jest to jednak nie tylko metoda, ale strategia, przedstawiająca ogromne walory nie tylko w zakresie rozwoju umiejętności umysłowych i praktycznych uczniów, ale także ich socjalizacji. Wywołuje wzmożoną aktywność uczniów, a szkoła staje się dla nich w pełni atrakcyjna jako miejsce wyzwania sił twórczych.”⁴ Jak zauważamy, idąc za tymi słowami metoda projektów daje uczniom wiele swobody w poszukiwaniu wiedzy, ale też uczy umiejętności współpracy w zespole. Szkoła, w której wprowadzane są projekty edukacyjne staje się dla uczniów atrakcyjnym miejscem w poszukiwaniu wiedzy.

Mirosław S. Szymański w swojej książce „O metodzie projektów” pisze, że corocznie pojawia się bardzo dużo publikacji poświęconych metodzie projektów, jednak mimo tak wielu artykułów i książek poświęconych tej metodzie do dzisiaj nie ma jednej spójnej definicji.⁵ On sam metodę spozstrzega tak: „metoda projektów, przy korzystaniu z której odchodzi się zasadniczo od nauczania przedmiotowego i systemu klasowo – lekcyjnego, wykorzystując najrozmaitsze formy pracy grupowej, jakkolwiek w grę wchodzić też mogą i praca indywidualna, i praca zbiorowa, jest metodą kształcenia sprowadzającą się do tego, że zespół uczniów – a szerzej: osób uczących się – samodzielnie inicjuje, planuje i wykonuje pewne przedsięwzięcie oraz ocenia jego wykonanie. Grupę realizującą jakiś projekt tworzyć może zarówno kilka osób, jak i wszyscy uczniowie danej klasy, czy nawet szkoły.”⁶ Według Szymańskiego o projekcie edukacyjnym mówimy wtedy, gdy odchodzimy od systemu klasowo – lekcyjnego, pozostawiając grupie uczniów bądź jednostce swobodę w działaniach, poszukiwaniach rozwiązania problemu. Nie można zapomnieć tutaj o roli nauczyciela, który wspólnie z uczniami przygotowuje zadania na podstawie wcześniej opracowanych założeń.

Podsumowując możemy rzec, że metoda projektów ukierunkowuje się przede wszystkim na uczeniu podejmowania samodzielnych decyzji, szukania rozwiązań przez co i popełniania błędów, za które uczeń uczy się brać odpowiedzialność. To metoda, w której rola nauczyciela schodzi na plan drugi, a uczeń powinien wykazywać się wewnętrzną ciekawością i kreatywnością w drodze do samokształcenia.

---

⁴ T. W. Nowacki, K. Korabinowska – Nowacka, B. Baraniak, *Nowy słownik Pedagogiki Pracy*, Wyd. Wyższej Szkoły Pedagogicznej Towarzystwa Wiedzy powszechnej, Warszawa 1999, s. 130.

⁵ Mirosław S. Szymański, *O metodzie projektów*, Wyd. Żak, Warszawa 2010, s.59.

⁶ Tamże, s. 66.

1.2. Istota metody projektów

Bez względu na to, które objaśnienie terminu „projekt edukacyjny” przyjmiemy za dogodne, nie ulega wątpliwości, iż proces edukacyjny, który nie kształtuje osobowości dzieci, nie przedstawia systemu wartości i norm, to proces bezmyślny i pusty. W książce Jolanty Nowak „Metoda projektów a efektywność kształcenia na etapie edukacji wczesnoszkolnej” czytamy, że „na szczęście edukacja to nie tylko odgórne dyrektywy, lecz także, a może przede wszystkim działania na niższym szczeblach, podejmowane bezpośrednio przez nauczycieli, którzy dzięki bogatemu doświadczeniu pedagogicznemu oraz własnej refleksji potrafią dostrzec i pielęgnować największą wartość jaką jest człowiek. To oni, kierując się sercem i rozumem, świadomie rezygnują z kształcenia ujmowanego w kategoriach założeń programowych na rzecz działań edukacyjnych urzeczywistniających emancypacyjną wizję człowieka.”⁷ Zatem nie może stać się kwestią sporną fakt, iż metoda projektów nie jest cenną metodą w dobie dzisiejszych czasów. W idei współczesnej edukacji chodzi przede wszystkim o dynamiczny rozwój i ukształtowanie świadomego, samodzielnego ucznia, który w przyszłości potrafi dokonywać właściwych wyborów. Dlatego ważną rolę odgrywa świadomość nauczyciela i świadome podejście do procesu edukacyjnego uczniów.

Mirosław S. Szymański bardzo wnikliwie opisuje kształtowanie się metody projektów w polskich szkołach. Zwraca uwagę na fakt, że bardzo często podejmowano próby nieświadomego wdrażania tej metody. A przecież istotą tej metody jest wdrażanie uczniów do wartościowego życia, uczenie planowego samodzielnego działania i efektywnego uczenia. Metoda projektów wymaga od nauczyciela umiejętności swoistego sterowania procesami grupowymi czy też jednostki, w zależności od tego czy metodę wprowadzamy w całym zespole klasowym, wybranej części czy jest skierowany do jednostki.⁸ Pomimo, że wprowadzenie metody projektu ma uczyć samodzielności w działaniu, odkrywaniu, rola nauczyciela jest wciąż potrzebna i nieoceniona. Podczas

---

⁷ J. Nowak, *Metoda projektów a efektywność kształcenia na etapie edukacji wczesnoszkolnej*, [w:] J. Grzesiak (red.), *Ewaluacja i innowacje w dialogu. Ewaluacja w dialogu – dialog w ewaluacji*, Wyd. UAM, Poznań 2008 r., s. 325.

⁸ Mirosław S. Szymański, *O metodzie projektów*, Wyd. Żak, Warszawa 2010, s.70.

realizacji projektu nauczyciel cały czas kieruje działalnością swoich uczniów, udziela pomocy i wskazówek. Pełni rolę naprowadzającą, tym bardziej jeśli projekt wprowadzany jest w grupie dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w szczególności z dziećmi z ASD. U uczniów ze spektrum autyzmu w szczególności zaburzony jest obszar komunikacji. To właśnie komunikowanie się u osób ze spektrum należy do najtrudniejszych sfer ich życia. Dlatego, niewątpliwie tak ważne jest rozpoczęcie jak najwcześniej terapii tych dzieci z wykorzystaniem najbardziej skutecznych środków. Nauczanie metodą projektu może stać się alternatywą w pracy z dziećmi ze spektrum, zaznaczając, że samodzielność takiego ucznia może być mocno ograniczona, w zależności od stopnia zaburzenia dziecka. Jak już wspominaliśmy wcześniej istotą metody projektów jest samodzielna praca uczniów nakierowana na realizację konkretnego pomysłu trzymając się wcześniej przyjętego założenia. Jednak taki sposób działania nie zawsze jest możliwy do wykonania przez dzieci z ASD. Tutaj pomoc nauczyciela jest niezbędna przez cały czas realizacji projektu. Koordynuje on pracę dziecka, obserwuje na bieżąco jego postępy i modeluje umiejętności, z którymi podopieczny ma największą trudność. Wiedza i umiejętności jakie uczeń zdobędzie będą wykorzystywane przez niego w życiu codziennym.

Metodę projektów od innych metod kształcenia wyróżniają następujące kryteria:

- interdyscyplinarność – przed uczniem stoi zadanie zdobycia wiedzy z zakresu wielu przedmiotów, a wynika to z tego, że realizowany jest on również poza szkołą;
- progresywna rola nauczyciela – tutaj to uczniowie wybierają metody, formy i tempo pracy. Rola nauczyciela sprowadza się tylko do wspierania procesu nauczania, gdy zajdzie potrzeba udzielania wskazówek i naprowadzania;
- podmiotowość ucznia – istotą projektu jest samodzielna praca badawcza ucznia, która wpływa na jego sumienność oraz odpowiedzialność za wykonanie powierzonych zadań;
- odejście od tradycyjnego oceniania uczniów – efekt końcowy projektu nie podlega sam sobie ocenie, w szczególności chodzi tutaj o wysiłek włożony w wykonanie projektu. Tutaj uczniowie mogą oceniać się

nawzajem i dokonywać samooceny. Należy jednak pamiętać, że zanim dojedzie do oceniania należy jasno przedstawić zasady oceniania.⁹

W literaturze rozróżniane są projekty ze względu na strukturę, zakres materiału kształcenia, na podział prac, formę pracy uczniów, cele projektów, zasięg projektów oraz na możliwości i sposób prezentacji.¹⁰ My ze względu na specyficzne trudności dzieci ze spektrum autyzmu, niedostateczną samodzielność w wykonywaniu zadań wybraliśmy projekt silnie ustrukturyzowany. Z definicji projekty silnie ustrukturyzowane, to projekty „w których samodzielność uczniów jest częściowo ograniczona poprzez podanie przez nauczyciela określonych wymagań, szczególnie co do zakresu projektu oraz samodzielnych rezultatów. (...) Pewna ingerencja ze strony nauczyciela jest w takim wypadku konieczna, szczególnie w początkowym etapie prac, aby zachęcić uczniów do działań, wskazać ich kierunek oraz możliwe do osiągnięcia rezultaty. Wskazane jest jednak, aby silnie ustrukturyzowane projekty nie dominowały przez cały okres kształcenia, ponieważ nie dają one możliwości kształtowania w pełni wszystkich umiejętności ważnych w przyszłym życiu zawodowym ucznia.”¹¹ Jak wynika z definicji projekt silnie ustrukturyzowany nie pozostawia ucznia samego podczas realizacji zadań zawartych w projekcie. Ważne są tutaj podejmowane działania ze strony nauczyciela, który wspólnie z uczniem poszukuje, uporządkowuje i usystematyzuje zdobyte informacje. Jednak przypadku dzieci z ASD wszystkie te nabyte umiejętności i informacje powinny być ciągle utrwalane i generalizowane aż do osiągnięcia założonego celu.

J. A. Stevenson pisze, że w metodzie projektów chodzi przede wszystkim o to by wiadomości podawać etapami, gdy zaistnieje taka potrzeba, a nie z góry uprzedzając fakty. Takie podejście autor uzasadnia następująco:

- „uczeń rozumie lepiej zasady wówczas, gdy będą rozwijane w miarę odczuwanej potrzeby,
- formułowanie zasad jest procesem końcowym, następującym po obserwacji i zastosowaniu, nie zjawia się ono nigdy najpierw,

---

⁹ Mirosław S. Szymański, *O metodzie projektów*, Wyd. Żak, Warszawa 2010, s.70 – 76.

¹⁰ A. Mikina, B. Zajac, *Jak wdrażać metodę projektów? Poradnik dla nauczycieli i uczniów gimnazjum, liceum i szkoły zawodowej*. Wyd. IMPULS, Kraków 2004, s. 48 – 52.

¹¹ *Tamże*, s. 48.

- formułowanie zasad więcej wzbudza zainteresowania wówczas, kiedy zastosowania ich są już znane i oceniane.”¹²

Kończąc rozważania o istocie metody projektów możemy powiedzieć, że jest to cykl zaplanowanych działań, które:

- „mają określone cele;
- mają określone sposoby realizacji;
- mają ustalone terminy ukończenia całości przedsięwzięcia oraz kolejnych etapów;
- wykorzystują pewne zasoby;
- mają określonych odbiorców;
- realizowane są przez konkretne osoby;
- mają ustalone sposoby mierzenia tego, w jakim stopniu zakładane cele zostały osiągnięte (ewaluacja).”¹³

Nauczanie metodą projektów daje nam możliwość odejścia od nauczania przedmiotowego w systemie klasowo – lekcyjnym. Natomiast uczestnicy projektu (uczniowie) uczą się wchodzenia w określone role, które prowadzą do rozwiązania danego problemu. Nabywają nowe umiejętności takie jak kreatywność, samodzielność, konstruktywność i odpowiedzialność za wykonanie zadania. Zapewne niektóre umiejętności nie są możliwe do osiągnięcia przez dzieci z ASD, wpływ ma na to przede wszystkim brak umiejętności komunikacyjnych, które jak pisze Jagoda Cieszyńska stają się „pierwotną przyczyną trudności w kontaktach społecznych.”¹⁴ Komunikacja dzieci z autyzmem może być zaburzona w różnym stopniu. Trudności z jakimi borykają się dzieci z ASD mogą dotyczyć różnych zachowań społecznych nie tylko mowy i języka. Dlatego tak ważne jest podjęcie jak najwcześniej wszelkich działań, które staną się szansą dla dziecka na poprawę jakości jego życia, ale też życia jego najbliższych.

1.3. Etapy pracy metodą projektów

Metoda projektu przyniesie zamierzony cel tylko wtedy, gdy jest realizowana w sposób właściwie zorganizowany, gdyż istotą tej metody jest sumienne rozplanowanie

---

¹² J. A. Stevenson, *Metoda projektów w nauczaniu*. Przekł. W. Piniówna, Lwów – Warszawa 1930, s. 21.

¹³ E. Grozińska, *Metoda projektów*, [w:]red. E. Grozińska, *Reforma Kształcenia Zawodowego. Kształcenie w zawodach wg klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego*. Warszawa 1997, s. 112.

¹⁴ J. Cieszyńska, *Wczesna diagnoza i terapia zaburzeń autystycznych. Metoda Krakowska*. Kraków 2011, Wyd. Centrum Metody Krakowskiej, s. 126.

działań w czasie i rozdzielenie obowiązków pomiędzy uczestników projektu zgodnie z ich predyspozycjami fizycznymi i intelektualnymi.

Poniżej przedstawimy pięć etapów realizacji metody projektów według Mirosława S. Szymańskiego:

1. Zainicjowanie projektu - swoją propozycję jakiegoś działania, problemu może zainicjować każdy ze społeczności szkolnej, ale i pozaszkolnej. Nieistotne jest od kogo wychodzi problem, pomysł, istotny jest fakt działania, poznania czegoś innego, nowego. Przy wyborze tematu może okazać się pomocna burza mózgów.
2. Dyskusowanie nad propozycjami projektu – tutaj wyróżnione są dwa etapy, gdyż najpierw uczniowie wybierają formę dyskusji odnośnie propozycji projektów, po czym dopiero wtedy przechodzą do właściwej dyskusji nad wyborem projektu. Taka dyskusja przybiera trzy funkcje: komunikacyjną, przedmiotową oraz komunikacyjną.
3. Opracowywanie planu rozwoju – na tym poziomie uczniowie wraz z nauczycielem opracowują tak zwany plan działań, w którym należy uwzględnić kolejność wykonywania zadań, opracować listę problemów które ewentualnie mogą się pojawić podczas realizacji projektu, ale także zaproponować ich rozwiązanie. Jest to bardzo ważny etap i jeden z najtrudniejszych etapów pracy metodą projektów.
4. Wykonanie projektu - ten etap wymaga największego nakładu czasowego. Na tym etapie uczniowie działają zgodnie z ustalonym harmonogramem, podziałem ról. Praca uczniów polega na zbieraniu informacji i poddawaniu ich analizie. Zdobyta wiedza ma posłużyć do rozwiązania problemu. Rola nauczyciela na tym etapie sprowadza się do stworzenia uczniom warunków do wykazania się inicjatywą i udzielania konsultacji. Ten etap daje nauczycielowi możliwość oceny zaangażowania uczniów w projekt, umiejętność podziału zadaniami, ale także czy potrafią wspólnie podejmować decyzje oraz czy radzą sobie, i w jaki sposób z zaistniałymi problemami czy konfliktami.
5. Ukończenie projektu – praca nad projektem może zakończyć się na trzy różne sposoby. Pierwszym sposobem jest powstały produkt, np. wykonano urządzenie techniczne. Tutaj wszyscy są zgodni i nauczyciele jak i uczniowie, że projekt został zrealizowany więc nadszedł czas prezentacji. Drugi sposób zakończenia pracy nad projektem polega na tym, że mimo formalnego zakończenia projektu uczniowie w dalszym ciągu go realizują. Sposób ten pokazuje, że został uzyskany

zamierzony cel i uczniowie stali się samodzielni w planowaniu i działaniu. Ostatni sposób, to projekt niezrealizowany. Tutaj prowadzi się analizę przyczyny niepowodzenia projektu z wynikami jakie miała przynieść realizacja projektu. Nie doszukuje się tutaj winy za niepowodzenie w realizacji projektu, ani w uczniach jak i nauczycielu.

6. Ostatni etap to ocena danego projektu. Ważne jest by sposób oceny projektu znany był uczniom przed przystąpieniem do realizacji projektu. Oceny dokonywać może nauczyciel, sami uczniowie czy też komisja powołana przez zespół uczniowski. Samoocena uczniów staje się zasadniczą umiejętnością w przyszłym życiu.¹⁵

Jak pisze Krystyna Chałas „w trakcie realizacji projektu uczeń ma szansę zdobyć szereg umiejętności typu uniwersalnego i szczegółowego. Umiejętności uniwersalne zawarte są w konkretnych działaniach obejmujących kolejne ogniwa (etapy) realizacji projektu. Umiejętności szczegółowe uzależnione są od rodzaju projektu.”¹⁶

Metoda projektów daje nauczycielom i uczniom wiele swobody w działaniu, ale także buduje przyjaźnie, stosunki interpersonalne. Praca uczniów nad projektem edukacyjnym uczy partnerstwa, współodpowiedzialności za wykonywane zadania, samodzielności, dokonywania wyborów czy też umiejętność rozwiązywania sporów. Projekty pobudzają w uczniach wewnętrzną ciekawość, wyobraźnię, inwencję jak też krytycyzm. Uczeń w metodzie projektów traktowany jest jak swego rodzaju badacz, który samodzielnie bądź przy wsparciu nauczyciela dokonuje wyboru i bierze odpowiedzialność za własne uczenie się. Nauczyciel wprowadzając projekty do pracy z uczniami musi zastanowić się nad swoją rolą, gdyż musi pamiętać, że metoda projektu ma być szansą dla uczniów w samodzielnej pracy, która uczy kreatywności i odpowiedzialności.

---

¹⁵ Mirosław S. Szymański, *O metodzie projektów*, Wyd. Żak, Warszawa 2010, s.76 – 92.

¹⁶ K.Chałas, *W poszukiwaniu strategii edukacyjnych zreformowanej szkoły. Metoda projektów i jej egzemplifikacja w praktyce*. Wyd. Nowa Era, Warszawa 2000, s. 32.

Rozdział II. O projekcie

2.1. Charakterystyka projektu

Poruszając się w obrębie metody projektu edukacyjnego naszym celem było zaplanować cykl działań terapeutycznych dla chłopca ze zdiagnozowanym autyzmem. Zadania te, jak wierzymy, pomogą mu zdobyć niezbędne umiejętności i zweryfikować je w późniejszym życiu. Ponieważ projekt edukacyjny zakłada ścisłą współpracę nauczyciela z uczniem, udzielanie mu wskazówek podczas samodzielnej pracy z treściami edukacyjnymi, tak samo i my chcielibyśmy zaplanować takie zajęcia i stworzyć takie warunki do nauki, które pozwoliłyby naszemu podopiecznemu wykonywać poszczególne zadania w miarę możliwości samodzielnie lub razem z terapeutą. Po to, żeby w kolejnych latach jego życia można było zweryfikować nabyte umiejętności w praktyce. Bardzo nam zależy na tym, aby treści przekazane w trakcie realizacji projektu edukacyjnego nie były teoretyczne, ale praktyczne, codzienne i przede wszystkim przydatne w życiu młodego człowieka ze spektrum. Sam projekt edukacyjny zakłada zdobycie umiejętności oraz wiedzy, które przygotowują także do pracy w grupie, komunikacji, kreatywności, wykorzystywania nowoczesnych technologii, a w dalszej perspektywie do przyszłej pracy. Chęć przełożenia go na realia pracy z dzieckiem autystycznym nie pokrywa się z wszystkimi założeniami takiej metody edukacyjnej. Jednak także dzieciom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi należy dać możliwość rozwijania swojej wrażliwości oraz zdobywania umiejętności w warunkach wszechstronnego rozwoju i z dostępem do jak największej ilości pomocy edukacyjnych. Owszem, dziecko ze spektrum autyzmu jak najbardziej potrzebuje rozwijać swoje umiejętności komunikacyjne, samodzielność oraz poznać narzędzia do czynnego współistnienia w określonej grupie społecznej. Ale potrzebuje od bliskich, nauczycieli, terapeutów pomocy w zdobyciu tej niezbędnej wiedzy i pomocy w zaplanowaniu mu krok po kroku jego życia. Stąd też narodził się temat naszej pracy: „Mój plan na przyszłość” - rehabilitacja i wyrównywanie szans edukacyjnych osób z autyzmem.

Biorąc pod uwagę wszystkie zalety projektu edukacyjnego jesteśmy świadomi tego, że musimy go dostosować do potrzeb i umiejętności konkretnego dziecka ze spektrum autyzmu. Tak więc rola nauczyciela czy terapeuty nie będzie tak innowacyjna

jak zakłada projekt. Podczas naszych działań terapeuta jest osobą, która nie tylko planuje konkretne działania, ale też aktywnie uczestniczy w zajęciach, przygotowuje pomoce edukacyjne, modeluje umiejętności dziecka, które w przyszłości pomogą mu być samodzielnym, umożliwią w miarę dobre funkcjonowanie w społeczeństwie. Treści, przekazywane

w trakcie zajęć będą powiązane konkretnie z codziennym życiem, umiejętnościami samoobsługowymi, nawiązywaniem relacji społecznych, inicjowaniem wszelkich aktywności oraz umiejętnościami radzenia sobie w różnych życiowych sytuacjach.

Przygotowując się do pracy nad projektem zaczęliśmy od określenia potrzeb dziecka oraz jego deficytów rozwojowych. Ten materiał, zgromadzony na podstawie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego pomógł nam skonkretyzować cele i określić temat naszej pracy. Staraliśmy się także zebrać informacje o tym jakie umiejętności należałoby rozwijać u chłopca, którego planujemy włączyć w realizację projektu. W tym celu odbyliśmy także rozmowy z rodzicami dziecka oraz z innymi terapeutami, pod opieką których jest chłopiec. W wyniku podjętych kroków powstał temat „Mój plan na przyszłość” dla naszego podopiecznego Tomasza (imię zostało zmienione).

Zaplanowane w naszym projekcie zadania, które chcielibyśmy zrealizować z chłopcem w warunkach gabinetowych będą się odbywać pod hasłem: „Planuję, więc jestem”. Będą to kolejne plany tematyczne, rozwijające poszczególne umiejętności:

1. Plan biwakowy
2. Plan ciasteczkowy
3. Plan boiskowy
4. Plan łowcy przygód
5. Plan Mikołajowy
6. Plan wakacyjny
7. Plan porządkowy
8. Plan obrazkowy
9. Plan kanapkowy
10. Plan odwiedzinowy

2.2. Cele projektu

Celem naszego projektu jest przede wszystkim planowanie przyszłości dziecka ze spektrum autyzmu. Czyli zaplanowanie takiej rehabilitacji, podczas której osoba z ASD

będzie wielotorowo i indywidualnie prowadzona przez kolejne etapy poznawania kluczowych kompetencji społecznych, naukę samodzielności oraz niwelowania zachowań trudnych. Jest to także dążenie do zapewnienia dziecku z ASD możliwości optymalnego rozwoju, zwracając szczególną uwagę na potrzeby dziecka oraz zapobieganie wykluczeniu społecznemu w przyszłości. Naszym celem jest przygotować dziecko na wykorzystanie poznanych wiadomości oraz umiejętności w realnych sytuacjach codziennego życia – podczas uroczystości rodzinnych, wyjazdów, zabaw na boisku szkolnym itp.

Cele ogólne:

- wzmocnianie czynności poznawczych
- rozwijanie abstrakcyjnego myślenia i orientacji przestrzennej
- rozwijanie umiejętności naśladowania
- ćwiczenie pamięci i koncentracji uwagi
- wzmocnianie motywacji do działania
- budowanie relacji społecznych
- wzmocnianie więzi rodzinnych
- nabywanie umiejętności współdziałania w grupie
- dążenie do wyrażania swoich emocji i potrzeb
- przełamywanie lęków przed nowym i nieznanym
- modelowanie właściwego zachowania się w różnych miejscach i sytuacjach
- nauka czynności samoobsługowych
- kształtowanie świadomości konsekwencji podejmowanych decyzji
- usprawnianie umiejętności manualnych

Celami operacyjnymi, które pragniemy osiągnąć po zrealizowaniu niniejszego projektu są założenia, że uczeń:

- nawiązuje wspólne pole uwagi
- umie odczytywać i rozumie wysyłane do niego komunikaty
- uczeń ma świadomość otaczającej go przestrzeni
- umie odczytywać reakcje własnego ciała na bodźce sensoryczne
- potrafi zmotywować się do jakichkolwiek działań
- rozwija swoje umiejętności językowe i komunikacyjne
- potrafi planować czas i codzienne czynności

- próbuje podejmować samodzielne decyzje
- umie odczytywać znaki, symbole, wskazówki oraz instrukcje
- potrafi połączyć kilka elementów jedną całość
- podejmuje inicjatywę podczas zabawy z innymi dziećmi
- bierze aktywny udział w uroczystościach rodzinnych
- umie dzielić się z innymi
- potrafi utrzymywać wokół siebie porządek
- dba o czystość i higienę osobistą
- pomaga w obowiązkach domowych
- reaguje adekwatnie na zmęczenie związane z podróżą lub wysiłkiem
- potrafi przewidywać konsekwencje swojego postępowania
- wychodzi poza rutynę dnia codziennego
- radzi sobie z nowymi miejscami i sytuacjami
- umie prosić o pomoc
- chętnie podejmuje działania związane z ruchem i aktywnością fizyczną
- potrafi dostosowywać się do panujących zasad
- umie odczytywać emocje i adekwatnie na nie reagować
- dąży do ustalonego celu

Podczas realizacji zaplanowanych w projekcie zadań będziemy wykorzystywać następujące metody:

- a) obserwację
- b) metodę wizualizacji
- c) pogadankę
- d) metodę praktycznego działania
- e) dramę

2.3. Fazy projektu

Projekt „Mój plan na przyszłość” składa się z 10 działań. Praca nad poszczególnymi zadaniami będzie rozłożona w czasie i będzie dotyczyć różnych sfer życia oraz umiejętności, które chcemy usprawniać. Tematyka kolejnych działań nie stanowi powiązanej ze sobą ciągłości wydarzeń bądź etapów życia dziecka. Są to tematy, które według nas pozwolą na urozmaiconą i atrakcyjną, także dla dziecka z ASD terapię.

Każdy z zaplanowanych przez nas elementów projektu dotyka takich sfer życia, z którymi nasz podopieczny będzie miał w przyszłości wielokrotnie styczność. Są to czynności codzienne, wydarzenia rodzinne i kontakty z przyjaciółmi. Chcemy, aby nasze starania pomogły ułatwić chłopcu ze spektrum autyzmu funkcjonować w otaczającym świecie bez stresu i lęków, że nie może sobie z czymś poradzić. Jest to istotne zarówno dla chłopca jak i jego rodziny oraz najbliższego otoczenia. Im więcej uda nam się mu w tym pomóc, tym bardziej zadbamy o to, aby plan na lepsze życie się ziścił.

2.4. Realizacja zadań

Harmonogram działań:

Lp.	Termin zajęć	Temat działania	Forma pracy	Czas zajęć
1.	06.12.2021	Plan Mikołajowy	zajęcia stolikowe	50 min.
2.	13.12.2021	Plan obrazkowy.	zajęcia stolikowe	50 min.
3.	20.12.2021	Plan ciasteczkowy.	zajęcia stolikowe	50 min.
4.	27.12.2021	Plan poszukiwacza skarbów.	zajęcia stolikowe	50 min.
5.	03.01.2022	Plan biwakowy.	zajęcia stolikowe	50 min.
6.	10.01.2022	Plan kanapkowy.	zajęcia stolikowe	50 min.
7.	17.01.2022	Plan boiskowy.	zajęcia stolikowe	50 min.
8.	24.01.2022	Plan odwiedzinowy.	zajęcia stolikowe	50 min.
9.	31.01.2022	Plan porządkowy.	zajęcia stolikowe	50 min.
10.	07.02.2022	Plan wakacyjny – wyjazd nad morze.	zajęcia stolikowe	50 min.

Opis realizowanych zadań

Zajęcia będą się odbywać raz w tygodniu w wymiarze 50 minut. Początek realizacji projektu planowany jest na grudzień 2021 r. a koniec 7 lutego 2022 r. Do zrealizowania poszczególnych zajęć będziemy używać niezbędnych pomocy dydaktycznych, artykułów papierniczych, zabawek, kart pracy, plansz i wszelkich przedmiotów tematycznych, które pomogą zwizualizować konkretne czynności. Ponieważ będą to zajęcia stolikowe, ważne jest, aby tak dobrać pomoce dydaktyczne, aby udało się jak najlepiej modelować umiejętności naszego podopiecznego i przygotować go do późniejszego wykorzystania ich w realnych sytuacjach. Efekty pracy naszego podopiecznego będą przekazywane jego rodzicom w formie zdjęć, nagrań i wykonanych przez ucznia kart pracy czy prac wykonanych ręcznie. W czasie wykonywania kolejnych

czynności będziemy obserwować jak podopieczny radzi sobie z proponowanymi mu zadaniami. Obserwacje posłużą do usprawniania umiejętności, z którymi dziecko sobie nie poradziło do zaplanowania kolejnych zajęć oraz zmodyfikowania stopnia ich trudności. Poniżej przedstawiamy opis poszczególnych działań.

Tematy i opis działań

1. Plan Mikołajowy

Niniejsze zadanie rozpoczyna cykl działań zaproponowanych w projekcie. Jego celem jest przygotowywanie dziecka do przeżywania świąt, uroczystości rodzinnych i wydarzeń, które niosą ładunek emocjonalny. Kojarzenie faktów związanych z kultywowaniem tradycji, obrzędów religijnych, a także takich, które, jak w poniższym przykładzie są w dużym stopniu abstrakcyjne. W zaplanowanych zadaniach przewidujemy zatem wspieranie dążenia dziecka do wyrażania swoich emocji i potrzeb, do dzielenia się z najbliższymi swoimi pragnieniami. Podczas pracy z dzieckiem chcemy w kreatywny sposób uczyć go łączyć ze sobą poszczególne elementy całość, określać co lubi, a czego nie, wzmacniać motywację do komunikowania się. W trakcie zajęć planujemy napisanie listu do św. Mikołaja, sporządzenie listy rzeczy lubianych i kształtowanie umiejętności dzielenia się z innymi.

Zajęcia będą się składać z kilku zadań mających na celu usprawnić poszczególne obszary deficytowe dziecka. Będą to:

- 1) Rozmowa o św. Mikołaju i próba nakreślenia zarysu postaci.

Tu chcemy uaktywnić ucznia pod kątem kreowania jego wyobraźni o Mikołaju, oraz skonfrontować z wizerunkiem świętego, który jest obecny w materiałach komercyjnych.

- 2) Łączenie pojedynczych elementów w całość.

To czynność, która przysparza osobom z ASD sporo trudności. Chcemy zatem pomóc Tomkowi odnajdywać pojedyncze elementy i łączyć je w zbiory tematyczne. Pozwoli to usystematyzować jego wiedzę na dany temat.

- 3) Prowokując do rozmowy o tym co nasz podopieczny lubi będziemy wspierać jego rozwój komunikacji i mowy.
- 4) W postaci listu do świętego Mikołaja będziemy utrzymywać podstawowe zwroty grzecznościowe i próbować wzmacniać zachowania dobre, eliminując zachowania niepożądane.

2. Plan obrazkowy

Drugie z działań jest próbą określenia u naszego podopiecznego jego wrażliwości artystycznej. Przede wszystkim chodzi nam tutaj o usprawnianie umiejętności manualnych, kształtowanie wyobraźni dziecka i sposób, w jaki będzie uzewnętrzniać swoje emocje na kartce papieru. Podczas kolejnych etapów tego działania będziemy obserwować jak Tomek radzi sobie z widzeniem przestrzennym, które elementy otaczającego świata jest mu zauważyć łatwiej, a które trudniej. Torując sprawność manualną wykorzystamy okazję do określenia jego wrażliwości sensorycznej. Wykorzystując różnorakie materiały plastyczne będziemy działać na jego zmysły wzroku, dotyku, a może nawet i węchu.

Zaplanowane przez nas zadania będą polegały na:

- 1) Ustaleniu z chłopcem planu zajęć, w tym przygotowaniu materiałów do pracy plastycznej i zaplanowaniu wykonania prezentu dla bliskich.

W tym zadaniu chodzi nam o to, aby chłopiec prawidłowo i samodzielnie rozróżniał poszczególne przedmioty i ich zastosowanie. Przygotowanie prezentu w formie pracy plastycznej ma na celu wypracowanie u ucznia potrzeby dzielenia się z innymi tym co sam posiada lub wykona.

- 2) Wybraniu techniki pracy plastycznej i tematu pracy.

Zgodnie z założeniami metody projektu chcemy stworzyć Tomkowi sytuację możliwości podejmowania własnych decyzji. Będzie to m.in. wybór materiałów do pracy plastycznej.

- 3) Pakowaniu prezentu.

W tej części zadania będziemy kształtować umiejętności dzielenia się z innymi.

3. Plan ciasteczkowy

„Plan ciasteczkowy” nakreśliliśmy w kontekście teorii umysłu. Uczeń wprowadzany będzie w kolejne etapy zadania na za zasadzie zagadek. To działanie będzie uczyło naszego podopiecznego, że niekiedy osiągnie cel, mając do dyspozycji jedynie pojedyncze instrukcje. Resztę zadania będzie musiał rozszyfrować sam. Będzie mógł wykorzystać swoje doświadczenie i umiejętność odczytywania wskazówek. W trakcie realizacji będziemy uczyć Tomka podziału ról i czekania na swoją kolej, rozróżniać kształty i kolory, motywować do podjęcia próby znalezienia rozwiązania zagadki.

Poszczególne elementy działania będą występować po sobie w taki sposób, aby w końcu chłopiec mógł odgadnąć hasło – CIASTECZKO. Ukierunkowując dziecko na właściwy tor będziemy działać na jego zmysły oraz wywoływać konkretne skojarzenia

z zaproponowanym tematem. Zależy nam na tym, aby to zadanie było pretekstem do nawiązania wspólnego pola uwagi dziecka z terapeutą i rozwijania jego możliwości komunikacyjnych.

4. Plan poszukiwacza skarbów

Poszukiwanie skarbów jest jedną z ulubionych zabaw z dzieciństwa. Wymaga ona jednak sporo uwagi, umiejętności łączenia ze sobą elementów układanki, która w końcu zaprowadzi nas do skarbu. Planując to działanie mieliśmy na myśli wprowadzić Tomka w świat zabawy, która u dzieci ze spektrum jest mocno ograniczona i schematyczna. Planując poszukiwania skarbu będziemy chcieli zaangażować chłopca w to zadanie w taki sposób, aby wzmacniać u niego orientację przestrzenną, aby w przyszłości chłopiec mógł się odnaleźć w różnych miejscach i przestrzeniach. Taki tor działania ma na celu wykształcić u Tomka takie umiejętności, które pozwolą mu w kolejnych latach oswajać się z nowymi sytuacjami, przestrzeniami oraz dystraktorami w przestrzeni publicznej. Dzięki takiemu zadaniu chcemy także nauczyć chłopca odczytywać znaki i symbole obowiązujące nas w codziennej rzeczywistości publicznej: na ulicach, przystankach, w budynkach, a także na wszelkich produktach spożywczych i przemysłowych, z którymi stykamy się każdego dnia. Znaki, które nas informują o świecie, ale także ostrzegają o niebezpieczeństwie.

Tak więc będziemy w poszczególnych etapach niniejszego zadania uczyć Tomka:

- odczytywać mapę z naniesionymi na nią elementami,
- kojarzyć rysunek z przestrzenią rzeczywistą,
- rozszyfrowywać kolejne zagadki,
- dążyć do osiągnięcia zamierzonego celu.

5. Plan biwakowy

Kolejnym celem naszych działań będzie modelowanie u chłopca nawyków i umiejętności, które przydadzą się podczas wszelkich wyjazdów czy pobytów poza rodzinnym domem. Plan biwakowy zakłada bowiem nabywanie umiejętności organizowania sobie czasu i odpoczynku, a w tym dobrą zabawę na łonie natury połączoną z aktywnością fizyczną. Oczywiście może się zdarzyć, że nasz podopieczny nie zdoła podjąć wyzwania wypoczynku na biwaku, lecz naszym zadaniem jest stwarzanie mu takich warunków życia, które nie będą statyczne, monotonne i zamykające w pewnej bezpiecznej klamrze. W terapii dziecka z ASD, jak podkreślają specjaliści,

ważne jest, aby dziecko miało zapewnione godne warunki i było przygotowane do życia w społeczeństwie, ale także, aby nie trzymać je pod kloszem i stopniowo wprowadzać je życie, biorąc pod uwagę cały wachlarz codziennych trudów, przeszkód i niepowodzeń. Niniejsze zadanie będzie także miało znaczenie w kontekście dbania o naszą planetę. Zakładamy bowiem, że prowadząc terapie z Tomkiem skierujemy jego uwagę na takie społeczne problemy jak segregowanie śmieci czy po prostu sprzątanie po sobie zarówno w przestrzeni publicznej, jak i w domu.

Kolejne etapy realizacji tej części projektu będą dotyczyć:

- a) skonstruowania definicji słowa „biwak”,
- b) kształtowania umiejętności samoobsługowych, w tym pakowania niezbędnych na wyjazd rzeczy,
- c) umiejętności radzenia sobie z podróżą
- d) sprzątania po sobie

Wszystkie te elementy mają na celu zmotywować dziecko do aktywnego spędzania czasu i oswajać z nowymi miejscami oraz nowymi sytuacjami. Modelowanie nawyków sprzątania po sobie przyniesie wymierne efekty w przyszłości tego dziecka.

6. Plan kanapkowy

Jest to jedno z działań, które ponownie ma na celu kształtowanie wspólnego pola uwagi z dzieckiem oraz rozwijanie jego umiejętności samoobsługowych. „Plan kanapkowy” zakłada zabawę w przygotowywanie posiłków, naukę odwzorowywania, a w dalszej kolejności przełożenie tych czynności na samodzielne funkcjonowanie chłopca w codzienności. Wiedząc, że dzieci ze spektrum muszą nauczyć się poszczególnych czynności krok po kroku, nazywając po kolei każdy element, chcemy przygotować Tomka na swobodne poruszanie się w kuchni, bezpieczne korzystanie z akcesoriów i urządzeń kuchennych. Ma to na celu zapewnienie dziecku jak największego komfortu w późniejszym życiu bez lęków o to czy sobie z danym zadaniem poradzi. Wspierając rozwój czynności samoobsługowych tak naprawdę wzmacniamy też wiarę rodziców dziecka w to, że jego życie w przyszłości ma szansę być bezpieczne i prostsze.

Przygotowując się do niniejszego działania zaplanowaliśmy kilka zadań wprowadzających do tematu swobodnego poruszania się dziecka w kuchni. Będą to następujące ćwiczenia:

1) Co nie pasuje?

Jest to ćwiczenie polegające na wykluczaniu ze zbiorów. Choć wydaje się łatwe, to może przysporzyć dziecku wiele trudności. Przede wszystkim z dokonaniem wyboru i z zainicjowaniem czynności wykreślania zbędnych elementów. Ważne jest, aby w tego typu zadaniach dziecko potrafiło skupić swoją uwagę na rozróżnianiu przedmiotów jak i na instrukcji, którą ma wykonać. Ważne jest, aby komunikaty były proste i skutecznie naprowadzające ucznia na właściwy tor.

2) Co robimy w kuchni?

To bardzo ogólnikowe pytanie jest pretekstem do tego, aby nazwać z podopiecznym czynności, przestrzeń, wykorzystując przy okazji użycie przyimków. Będzie to korzystnie wpływać na rozwój mowy dziecka i jego orientację w przestrzeni.

3) Przygotowanie kanapek.

I wreszcie jest to umiejętność, którą Tomek jako siedmiolatek powinien posiadać. Ba, dzieci neurotypowe w tym wieku także powinny być wdrażane w tego typu czynności. Stąd też zaplanowaliśmy zadanie, w którym nasz podopieczny będzie próbował odwzorowywać a także samodzielnie próbować przygotować ze składników kanapkę na śniadanie.

7. Plan boiskowy

Przygotowując kolejne działanie mieliśmy na myśli wprowadzanie dziecka poprzez konkretne miejsce i zabawę w sytuacje nawiązywania relacji z rówieśnikami oraz nabywanie umiejętności współdziałania w grupie. Plan boiskowy zakłada bowiem kształtowanie bardzo istotnej kwestii – funkcjonowania dziecka z ASD w społeczeństwie. Aby to mogło nastąpić konieczne jest spełnienie przez osobę z autyzmem kilku warunków. Przede wszystkim powinna wykazywać chęć kontaktu z drugim człowiekiem. Poza tym powinna nawiązywać wspólne pole uwagi z innymi uczestnikami i podejmować chęć przyłączenia się do wspólnej zabawy oraz innych czynności. Spełnienie takich oczekiwań jest bardzo wymagające od osoby z ASD. Dlatego też postanowiliśmy z wielką uwagą usprawniać także ten obszar funkcjonowania naszego podopiecznego. Jeszcze jedną istotną rzeczą w terapii dziecka z autyzmem jest jego chęć do podejmowania aktywności fizycznej. Wszelkie formy aktywnej zabawy, ćwiczeń sportowych, udziału w grach zespołowych jest zbawienne w kontekście utrzymania prawidłowej formy psychomotorycznej oraz kondycji zdrowotnej dziecka. Pominięcie

tego obszaru może prowadzić do problemów ze zdrowiem, które znacznie utrudnią dalszą rehabilitację.

W tej części projektu będziemy pracować nad:

- określaniem upodobań dziecka odnośnie zabaw ruchowych,
- ustalaniem zasad obowiązujących podczas gier zespołowych,
- określaniem przestrzeni (prawa, lewa strona, przód, tył),
- umiejętnością współpracy z innymi osobami

8. Plan odwiedzinowy

Jest to kolejny według nas ważny „plan” w życiu człowieka z ASD. Wzmacnianie więzi rodzinnych, budowanie relacji społecznych i umiejętność spędzania wolnego czasu w gronie najbliższych jest podstawą dobrego samopoczucia, zarówno dziecka jak i rodziny, kontrolą jego wrażliwości oraz budowania właściwej samooceny. Niejednokrotnie w materiałach źródłowych spotykamy się z opisem zachowań nieadekwatnych bądź z nieumiejętnym odczytywaniem emocji swoich bliskich. To często prowadzi do wybuchów agresji, brakiem kontroli emocjonalnej czy też rodzinnych tragedii z powodu niskich umiejętności poznawczych dziecka ze spektrum. Planując to zadanie będziemy monitorować przygotowywanie się naszego podopiecznego do sytuacji, jaką jest spotkanie rodzinne. Mimo, że relacje pomiędzy członkami rodziny mogą być doskonałe, chcemy zaobserwować jak chłopiec radzi sobie z czynnościami, które nie są wpisane w jego codzienny plan zajęć. Chodzi tu o zmianę otoczenia, podróży i funkcjonowanie w gronie rodzinnym z osobami, których nie widzi na co dzień. W trakcie tego działania będziemy modelować u Tomka m.in. zachowywanie się w typowych sytuacjach społecznych, takich jak spotkanie i witanie się. Będziemy obserwować jego reakcję na wiadomość o podróży i kreować sposoby radzenia sobie ze zmęczeniem spowodowanym przebyciem drogą. (...)?

9. Plan porządkowy

W codziennej pracy nauczyciela oczekujemy od naszych podopiecznych przyswajania zasad dbania o czystość, ład i porządek. Te czynności towarzyszą nam i uczniom każdego dnia i są traktowane jako podstawowe umiejętności przysposabiające do życia. Mało tego, nie budzi to żadnych wątpliwości, że kształtując w dzieciach potrzebę utrzymywania porządku i dbania o czystość wyrabiamy w nich poczucie obowiązku, samodyscypliny, a także świadomości dbania o środowisko, w którym żyją.

Problemem jak zwykle staje się chęć i motywacja do działania. Dlatego też ten temat wydał nam się ważny do przeanalizowania. U dzieci ze spektrum autyzmu te czynności sprawiają o wiele więcej trudności niż u osób neurotypowych. Skoro t nam jest tak ciężko nauczyć po sobie sprzątać, to jak wykształcić takie nawyki u dzieci autystycznych?

Biorąc pod uwagę potrzebę podjęcia tego tematu zaplanowaliśmy kilka ćwiczeń, które według nas mają szansę powodzenia w realizacji tematu „porządkowego”. Będą to:

- a) ustalenie z podopiecznym, jakie czynności trzeba wykonywać, żeby w domu było czysto,
- b) określenie zakresu obowiązków domowych, w których dziecko mogłoby uczestniczyć,
- c) ustalenie z Tomkiem zasady, wedle której: każdy po posiłku sprząta po sobie,
- d) rozmowa na temat segregowania śmieci wraz ze wskazówkami jak to robić,
- e) modelowanie potrzeby dbania o higienę osobistą.

10. Plan wakacyjny

Ostatnim z elementów i zadań w naszym projekcie edukacyjnym będzie planowanie wyjazdu wakacyjnego ucznia. Chcemy w ten sposób wesprzeć dziecko i rodziców w przygotowaniu Tomka na różne sytuacje, które mogą się wydarzyć podczas rodzinnych wyjazdów na wypoczynek. To podczas takich wypraw, które mają sprzyjać integracji rodziny, złapaniu oddechu i odcięcia się od codziennych trudów często pojawiają się nieoczekiwane spadki nastroju bądź dystraktory, które wprowadzą naszego podopiecznego w stan, który wywróci cały odpoczynek do góry nogami. Pojawiająca się wtedy frustracja i zakłopotanie szybko zmieniają relaks w stan, który nazywamy zwątpieniem. Aby zapobiegać takim sytuacjom zaproponowaliśmy „plan wakacyjny”. W trakcie zajęć będziemy chcieli zainicjować kilka sytuacji, które mogą się nam przytrafić podczas wakacji. Ponieważ będą to zajęcia stolikowe, będziemy się starać także zwizualizować pewne konkretne czynności, aby uczeń mógł choć w pewnej mierze dotknąć problemu.

Jak już wspominaliśmy wcześniej dzieci ze spektrum autyzmu powinny być rehabilitowane wielotorowo, co pozwoli usprawniać wiele obszarów funkcjonowania dziecka. Całościowe podejście do terapii dziecka z ASD przyniesie większe szanse na jego wszechstronny rozwój, wzmocnienie czynności poznawczych i przełamywanie lęków przed nowym i nieznanym. Plan wakacyjny zakłada usprawnianie umiejętności przewidywania oraz radzenia sobie z nowymi sytuacjami. W szczególności pod

wpływem nieznanymi dotąd bodźców. Planując kolejne czynności chcemy przełamać dziecko do wychodzenia poza rutynę dnia codziennego i wspierać je w radzeniu sobie z nowymi miejscami i sytuacjami. Zdajemy sobie sprawę, że to tylko namiastka rzeczywistości, ale wierzymy, że będzie to dobry początek na drodze do poznania, przełamywania swoich lęków. Wśród przygotowanych dla Tomka zadań będzie pakowanie bagażu, poznanie trasy podróży, samodzielne zakupy i proszenie o pomoc w potrzebie, a także dokumentowanie wyprawy i zdobycie pamiątki z wakacji. Celowo zaplanowaliśmy jedną konkretną wyprawę – wyjazd nad morze. Naszym celem było wprowadzenie chłopca w sytuację, w której tym razem nie musi podejmować decyzji, która zresztą mogła by mu sprawić trudność. Poza tym uznaliśmy, że wybrany przez nas cel podróży był by doskonałym miejscem do integracji sensorycznej w naturalnych warunkach przyrodniczych.

Rozdział III. Ewaluacja

Ewaluacja projektu edukacyjnego to zespół działań, których celem jest sprawdzenie, czy realizacja zaplanowanych zadań ma prawidłowy przebieg, korzystny wpływ na ucznia, czy odpowiada jego potrzebom i zainteresowaniom, ale także czy rozwija jego wiedzę i umiejętności, kształtuje pożądane postawy. Dokonując ewaluacji musimy ocenić skuteczność i trafność dobranych przez nas metod i form pracy, a także zasadność podjętych działań i oczekiwane rezultaty pracy.

Ewaluację projektu „Mój plan na przyszłość” będą stanowić głównie obserwacje ucznia podczas pracy nad poszczególnymi zadaniami oraz rozmowy z jego rodzicami na temat oceny celowości i skuteczności przeprowadzonych zajęć. Będą analizowane mocne i słabe strony Tomasza, a także to co zapamiętał, jaką wiedzę i umiejętności posiadał w trakcie wykonywania konkretnych działań. Będziemy bacznie obserwować reakcje ucznia na zaproponowane tematy oraz próby podejmowania przez niego inicjatywy. Rozmowy i obserwacje pomogą nam ustalić czy utrwaliły się pożądane przez nas nawyki, zachowania, co chłopiec zapamiętał z zajęć, a także to jaka była reakcja Tomasza na konkretne sytuacje. Dzięki temu będziemy mogli wysunąć wnioski co należy jeszcze usprawniać i jakie tematy wdrażać do dalszej terapii.

Dokonując analizy literatury przedmiotu zauważamy, że projekty dają możliwość uczenia się na błędach. Dlatego też po zakończeniu projektu dokonamy analizy osiągniętych sukcesów, ale też i błędów czy przeszkód, które pojawiły się podczas realizacji danego projektu. Przypuszczamy jednak, że zaplanowane przez nas zadania i okoliczności ich wykonania będą sprzyjały rozwojowi poszczególnych umiejętności naszego podopiecznego. Mamy nadzieję, że realizując niniejszy projekt zdołamy wesprzeć rozwój umiejętności kluczowych dziecka z ASD oraz wpłyniemy w znacznym stopniu na indywidualny i całościowy rozwój dziecka.

Podsumowanie

Obecna edukacja w zreformowanej szkole daje nam wiele możliwości, które mają wpływ na efektywność kształcenia uczniów. Jedną z tych możliwości jest niewątpliwie praca metodą projektów, która daje możliwość realizacji kluczowych umiejętności zapisanych w podstawie programowej.

Zdajemy sobie sprawę, że dzieci z ASD mają największe problemy w komunikacji. Brak nabycia tych umiejętności powoduje, że często są nie rozumiane i nie akceptowane w społeczeństwie. Tomasz już dźwiga ten balast, który może być powodem wielu frustracji, osamotnienia, wyizolowania z grupy społecznej, braku poczucia bezpieczeństwa, a w konsekwencji może prowadzić do zaburzonej samooceny. Obok pracy terapeutycznej nieoceniona staje się praca nad funkcjonowaniem psychicznym chłopca. Podczas pracy z Tomaszem trzeba stawiać przed nim takie zadania, w których będzie mógł się wykazać, odnieść sukces, co przyniesie mu radość i satysfakcję z własnych osiągnięć.

Stąd każde zadanie ujęte przez nas w projekcie zostało opracowane tak, by dało poczucie odnoszenia sukcesu, ale przede wszystkim prowadziło do uczenia samodzielności. Głównymi założeniami wprowadzenia naszego projektu w rehabilitację Tomasza było między innymi uczenie go samodzielności, która w przyszłości umożliwi mu w miarę dobre funkcjonowanie w społeczeństwie. Zaplanowane działania były skoncentrowane na najbliższe otoczenie chłopca, ćwiczenie umiejętności planowania ale także, a może przede wszystkim na ćwiczeniu umiejętności wchodzenia w interakcję z innymi osobami, i nie tylko z członkami rodziny. Wierzymy, że Tomasz w wyniku podjętych działań będzie doskonalił umiejętności przyswajania informacji i próbował wykorzystać je później w praktyce. Podczas tych czynności uczeń cały czas będzie potrzebował naszego wsparcia i naprowadzania go na właściwe tory. Wszelkie podejmowane działania będą przez nas ukierunkowywane i monitorowane.

Należy podkreślić, że przystępując do konstruowania naszego projektu edukacyjnego, bazowaliśmy już na pewnej wiedzy na temat naszego podopiecznego zdobytej podczas dotychczasowej terapii z Tomkiem w poradni. Stąd też na podstawie zebranego doświadczenia z pracy z dzieckiem mamy przypuszczenia, że zaplanowane przez nas zadania będą odpowiednie dla niego zarówno pod kątem tematycznym jak i pod kątem stopnia trudności i stawianych przed nim oczekiwań. Już wcześniej podczas podobnych zadań chłopiec wykazywał zainteresowanie i był chętny do pracy. Szybko nawiązywał kontakt i wdrażał się w wykonywanie ćwiczeń. Zdarzało się, że był tak zaangażowany zadaniem, że poświęcał się mu w pełni. Na podstawie tych oświadczeń

możemy ze spokojem powiedzieć, że tak niewiele potrzeba, aby wyzwolić w uczniu ciekawość poznawczą prowadzącą do sukcesu. Praca z Tomaszem z pewnością przynosi satysfakcję i nadzieję na to, że wspólnie możemy dokonać wiele. A to z kolei daje naszej pracy jako terapeutom największy sens.

Obserwując Tomasza podczas terapii oraz zakładając uzyskanie oczekiwanych rezultatów po realizacji projektu mamy także świadomość, że praca z nim nie przyniesie wymiernych efektów w krótkim odstępie czasowym. Należy więc przygotować rodziców chłopca na to, że aby można było zauważyć chociażby małe postępy w terapii potrzebny jest czas. I naszym zadaniem jest wspierać Tomasza i jego bliskich w tych tak upragnionych oczekiwaniach. Uważamy, że Tomasz to wspaniały chłopiec, który chciałby być taki jak jego rówieśnicy. Dlatego trzeba zrobić wszystko, by przybliżyć go do tego marzenia. Trudno dzisiaj powiedzieć jak będzie wyglądało życie Tomasza w przyszłości, czy będzie potrafił w pełni nawiązywać kontakty interpersonalne, jak jego rówieśnicy? Jedno jest pewne musimy pomóc mu uwolnić się z tej pułapki, którą jest niebezpieczeństwo wykluczenia społecznego w dorosłym życiu.

Bibliografia

1. Budzyńska A., *Skuteczna terapia dziecka z autyzmem. Praktyczny poradnik dla terapeutów i rodziców*. Wyd. GWO, Sopot 2020.
2. Cieszyńska J., *Wczesna diagnoza i terapia zaburzeń autystycznych. Metoda Krakowska*. Kraków 2011, Wyd. Centrum Metody Krakowskiej.
3. Chałas K., *W poszukiwaniu strategii edukacyjnych zreformowanej szkoły. Metoda projektów i jej egzemplifikacja w praktyce*. Wyd. Nowa Era, Warszawa 2000.
4. Grozińska E., *Metoda projektów*, [w:]red. E. Grozińska, *Reforma Kształcenia Zawodowego. Kształcenie w zawodach wg klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego*. Warszawa 1997.
5. Mikina A., B. Zajac, *Jak wdrażać metodę projektów? Poradnik dla nauczycieli i uczniów gimnazjum, liceum i szkoły zawodowej*. Wyd. IMPULS, Kraków 2004.
6. Nawój – Połoczańska J., *Metoda Projektu w Doradztwie Zawodowym*, Wyd. Difin SA, Warszawa 2018.
7. Nowacki T. W., K. Korabinowska – Nowacka, B. Baraniak, *Nowy słownik Pedagogiki Pracy*, Wyd. Wyższej Szkoły Pedagogicznej Towarzystwa Wiedzy powszechnej, Warszawa 1999.
8. Nowak J., *Metoda projektów a efektywność kształcenia na etapie edukacji wczesnoszkolnej*, [w:] J. Grzesiak (red.), *Ewaluacja i innowacje w dialogu. Ewaluacja w dialogu – dialog w ewaluacji*, Wyd. UAM, Poznań 2008 r.
9. Ośrodek Rozwoju Edukacji, *Projekt edukacyjny jako metoda*, [online] [tp://www.ore.edu.pl/stronaore/phocadownload/EFS/projekt%20edukacyjny%20jako%20metoda.pdf](http://www.ore.edu.pl/stronaore/phocadownload/EFS/projekt%20edukacyjny%20jako%20metoda.pdf), [dostęp: 5.05.2013r.]
10. Stevenson J. A., *Metoda projektów w nauczaniu*. Przekł. W. Piniówna, Lwów – Warszawa 1930.
11. Szymański M. S., *O metodzie projektów*, Wyd. Żak, Warszawa 2010.

Załącznik 1. Przykładowy konspekt zajęć

Plan ciasteczkowy

Cel działania: odczytywanie pojęć abstrakcyjnych, nabywanie umiejętności manualnych, wchodzenie w relacje z innymi osobami.

Problem do rozwiązania: rozróżnianie kształtów i kolorów, inicjowanie czynności manualnych, podział ról i czekanie na swoją kolej, wzmacnianie pamięci zmysłów (smak, zapach).

Zadania do wykonania: odgadnięcie opisywanego tematu zajęć, nazywanie kolorów i kształtów, zabawa w robienie ciasteczek.

Metody: obserwacja, metoda aktywizująca, zajęcia praktyczne, metoda zabawowa, metoda naśladowcza,

Materiały / pomoce dydaktyczne: przyprawa korzenna, obrazki z ciasteczkami, foremki i ciastolina, kredki, mazaki, kartki papieru, plan - Word Map.

Czas zajęć: 50 minut

Sposoby prezentacji efektów działania: zdjęcia, nagrania.

Przebieg zajęć.

1. CO TO JEST?... Terapeuta próbuje nakierować dziecko w taki sposób, aby na podstawie wskazówek odgadło o czym będzie mowa na zajęciach. W tym celu wykorzystujemy technikę Word Map (Załącznik nr 2), ale wprowadzamy ją jakby od tyłu, czyli wskazówkami naprowadzamy na konkret – cel zadania. Na kartce papieru rysujemy szablon, zostawiając pośrodku miejsce na wpisanie nazwy przedmiotu, o który pytamy.

a) TO COŚ JEST SŁODKOŚCIĄ. Wskazujemy dziecku na cechy przedmiotu, o którym będziemy mówić: jest słodkie, chrupiące, może być z polewą, albo z posypką, jest małe lub większe. Zaznaczamy na kartce (lub piszemy) SŁODYCZ; JEDZENIE; POSYPKA.

b) TO COŚ MA RÓŻNE KSZTAŁTY. Może być okrągłe, kwadratowe, w kształcie gwiazdki, ludzika, choinki, może mieć dziurkę w środku. Może mieć także formę zwierzątka bądź serduszka. Na kartce rysujemy drugi odnośnik i rysujemy kilka kształtów ciastek.

c) TO COŚ MOŻNA OZDABIAĆ. Rzecz, o której mówimy może być ozdobiona. Może być posypana cukrem, albo kawałkami czekolady lub orzechami. Możemy udekorować je kolorowym lukrem, narysować jakieś wzory, gwiazdki, kropeczki.

d) PRZYGOTOWUJEMY JE NA BOŻE NARODZENIE. To coś kojarzy nam się z Bożym Narodzeniem. Ma zapach przypraw korzennych (możemy dać dziecku powąchać przyprawę korzenną). Możemy nimi częstować gości. Możemy komuś dać w prezencie. Na planszy zapisujemy „Boże Narodzenie” i rysujemy opakowanie z ciastkami.

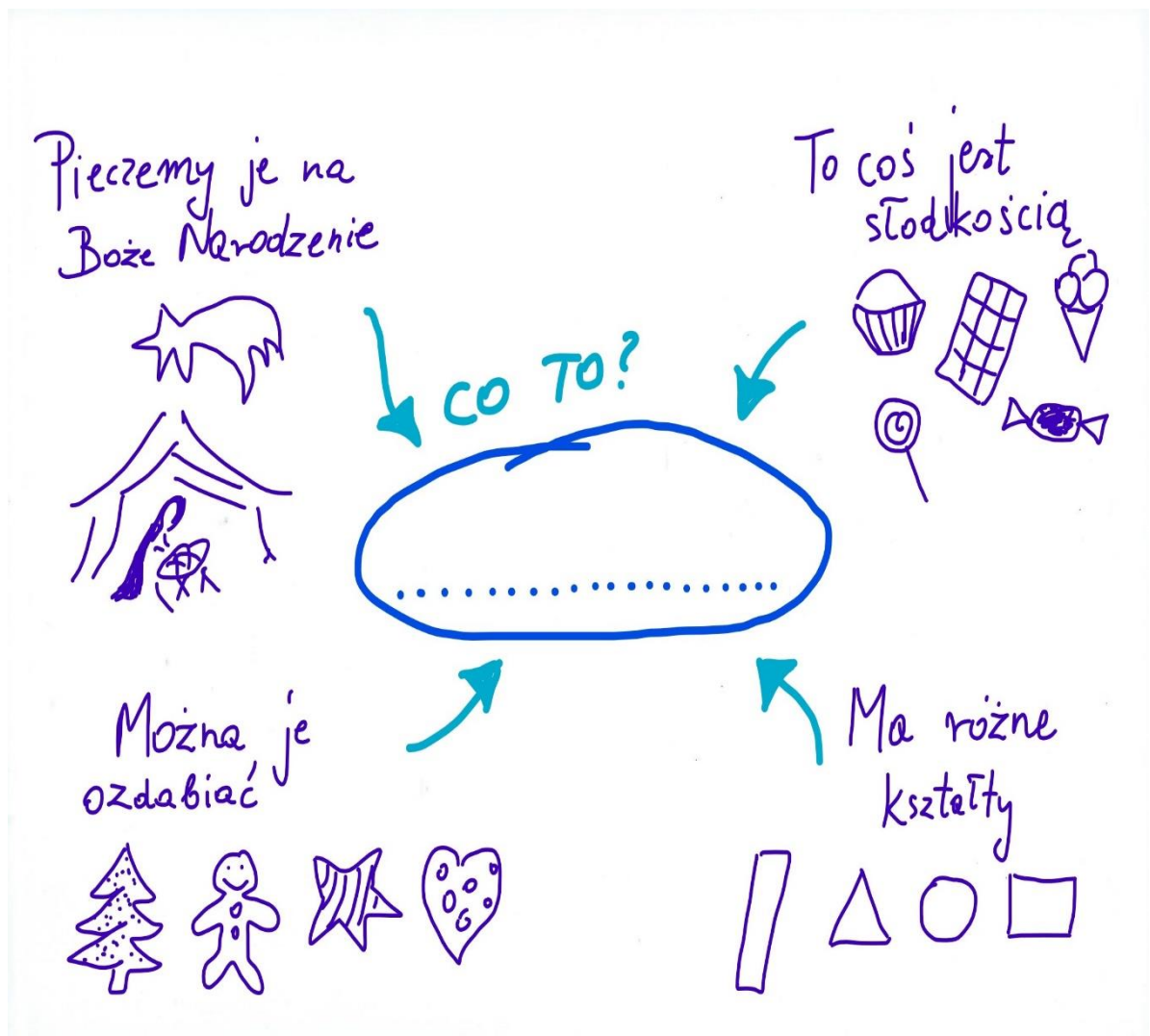
2. PRZYGOTOWUJEMY WŁASNORĘCZNIE CIASTECZKA. Gdy dziecko wciąż ma kłopot z nazwaniem przedmiotu, o którym mówimy, to terapeuta może nazwać pierwszą sylabę: CIA - , a następnie kolejną. Po odgadnięciu przez dziecko słowa „CIASTECZKO” przystępujemy do zadania manualnego – robienia ciastek z plasteliny lub innej masy plastycznej.

3. NAGRODA. W nagrodę za dobrą pracę można poczęstować podopiecznego ciastkiem (pod warunkiem, że rodzice wyrazili zgodę na tego typu wzmocnienia i dziecko nie ma alergii na jakiegokolwiek składniki występujące w ciastku).

Sposób oceny projektu: W czasie wykonywania kolejnych czynności obserwujemy jak podopieczny radzi sobie z proponowanymi mu zadaniami. Obserwacje posłużą do usprawniania umiejętności, z którymi dziecko sobie nie poradziło w trakcie kolejnych zajęć oraz zmodyfikowania stopnia ich trudności.

Załącznik 2. Word Map

Autorzy:

Renata Kaim

Jarosław Maszluch